

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

I Š V A D A

Dėl Respublikos Prezidento paklausimų, ar per Seimo narių rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas

Vilnius, 1996 m. lapkričio 23 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilionio, Jono Prapiesčio, Prano Vytauto Rasimavičiaus, Teodoros Staugaitienės ir Juozo Žilio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Respublikos Prezidento atstovui Respublikos Prezidento patarėjui valstybės ir teisės klausimais Armanui Abramavičiui,

Vyriausiosios rinkimų komisijos atstovams – jos pirmininkui Zenonui Vaigauskui, nariams Gintarui Godai ir Isaakui Kaganui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 105 straipsnio trečiąja dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio antrąja dalimi, viešame Teismo posėdyje 1996 m. lapkričio 21 d. išnagrinėjo bylą Nr. 15/96 pagal pareiškėjo – Respublikos Prezidento paklausimus, ar per Seimo narių rinkimus Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20 ir Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardoje Nr. 47 nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, taip pat ar Seimo rinkimų įstatymas nebuvo pažeistas pagal Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko skundą.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1996 m. spalio 25 d. vyko Seimo narių rinkimai. 1996 m. lapkričio 10 d. įvyko pakartotinis balsavimas vienmandatėse rinkimų apygardose. 1996 m. lapkričio 16 ir 17 d. Vyriausiosios rinkimų

komisijos sprendimais buvo patvirtinti galutiniai rinkimų rezultatai (Žin., 1996, Nr. 111-2529).

Respublikos Prezidentas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su paklausimais, ar per Seimo narių rinkimus Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20 ir Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardoje Nr. 47 nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas, taip pat ar Seimo rinkimų įstatymas nebuvo pažeistas pagal Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko skundą.

Konstitucinis Teismas 1996 m. lapkričio 21 d. sprendimu Respublikos Prezidento paklausimus sujungė į vieną bylą.

II

Pareiškėjo atstovas teismo nagrinėjimo metu paaiškino, kuo remdamasis Respublikos Prezidentas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su paklausimais, ar per Seimo narių rinkimus nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas.

Vyriausiosios rinkimų komisijos atstovai teismo posėdžio metu paaiškino, kokiais argumentais buvo grindžiami komisijos sprendimai.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

Vienas iš esminių demokratinės valstybės požymių yra demokratiškai atstovaujamoji valstybinė valdžios institucijų rinkimai. Būtent per rinkimus kiekvienas pilietis įgyvendina savo teisę kartu su kitais dalyvauti valdant savo šalį.

Principinės rinkimų teisės nuostatos yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Konstitucijos 55 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad Seimo nariai renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Konkrečiau Seimo rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka reglamentuojama Seimo rinkimų įstatyme.

Vykdamas demokratiškus rinkimus ypač svarbūs yra viešumo ir kontrolės mechanizmai. Pažymėtina, kad Seimo rinkimų įstatymas detalai reglamentuoja tiek viešumo principo įgyvendinimo garantijas, tiek atstovų rinkimams ir rinkimų stebėtojų teises per rinkimus.

Atstovų rinkimams, rinkimų stebėtojų, spaudos ir kitų visuomenės informavimo priemonių atstovų aktyvus dalyvavimas rinkimų procese, kiek tai leidžiama įstatymo, užtikrina, kad rinkėjų valia bus deramai išreikšta. Minėtų atstovų pastabos leidžia nustatyti Seimo rinkimų įstatymo pažeidimus. Šiuo aspektu itin svarbios yra Seimo rinkimų įstatyme įtvirtintos teisinės procedūros dėl įvairių grandžių rinkimų komisijų sprendimų apskundimo teismui.

Seimo rinkimų įstatymo 85 straipsnio penktojoje dalyje yra nustatyta: „Partijos, politinės organizacijos, iškėlusios kandidatus į Seimo narius, kandidatai į Seimo narius Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimus arba jos atsisakymą nagrinėti skundus dėl rinkimų įstatymo

pažeidimų ne vėliau kaip per 24 valandas po to, kai paskelbiami oficialūs rinkimų rezultatai, gali apskųsti Seimui ar Respublikos Prezidentui. Tokiais atvejais Seimas ar Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 48 valandas kreipiasi į Konstitucinį Teismą su paklausimu dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimo.“

To paties įstatymo 94 straipsnio antrojoje dalyje yra nustatyta: „Konstitucinis Teismas tiria ir vertina Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimą arba jos atsisakymą nagrinėti skundus dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimų tais atvejais, kai sprendimai buvo priimti ar kita komisijos veika buvo padaryta pasibaigus balsavimui.“

1. Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20 nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas.

Lietuvos liberalų sąjungos pirmininkas kandidatas į Seimo narius Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20 E. Gentvilas ir Lietuvos liberalų sąjungos atstovas rinkimams Vyriausiojoje rinkimų komisijoje A. Ramanauskas savo skundus grindžia rinkimų stebėtojų pastabomis dėl balsų skaičiavimo protokoluose įrašytų rinkimų rezultatų. Jų manymu, ir nedidelės aritmetinės klaidos skaičiuojant balsus galėjo turėti įtakos galutiniam rinkimų rezultatui.

Seimo rinkimų įstatymo 85 straipsnio ketvirtojoje dalyje nustatyta: „Vyriausioji rinkimų komisija, nagrinėdama skundą dėl apygardos rinkimų komisijos sprendimo dėl apygardos balsų skaičiavimo protokolo surašymo, gali perskaičiuoti apygardos rinkimų komisijos pateiktus rinkimų biuletenius, o nustačiusi protokole aritmetinę klaidą, neteisingai suskaičiuotus galiojančius ar negaliojančius biuletenius, surašo papildomą apygardos, apylinkės balsų skaičiavimo protokolą ir prideda jį prie apygardos balsų skaičiavimo protokolo.“

Vyriausioji rinkimų komisija svarstė minėtuose skunduose nurodytus argumentus. Priimdama sprendimą ji rėmėsi tuo, kad nedidelis balsų skirtumas savaime nėra pagrindas perskaičiuoti rinkimų biuletenius. Su tokiu Vyriausiosios rinkimų komisijos argumentu negalima nesutikti, nes Seimo rinkimų įstatymo 85 straipsnio ketvirtąją dalimi Vyriausiajai rinkimų komisijai yra suteikta teisė pačiai spręsti, kokiais atvejais rinkimų biuleteniai perskaičiuotini.

Lietuvos liberalų sąjungai atstovavę Debreceno rinkimų apylinkės Nr. 36 rinkimų stebėtojai D. Aleksandrovas ir M. Girdziuška ir Rumpiškių rinkimų apylinkės Nr. 22 rinkimų stebėtojas V. Simanauskas pastabas apie šių apylinkių rinkimų komisijų neva padarytus pažeidimus balsų skaičiavimo protokoluose pareiškė tik tada, kai jau buvo žinomi išankstiniai apygardos rinkimų rezultatai. Minėtų rinkimų apylinkių balsų skaičiavimo protokoluose jie pasirašė ir jokių pastabų nepateikė. Vyriausioji rinkimų komisija, priimdama sprendimą atsisakyti perskaičiuoti rinkimų biuletenius Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20, rėmėsi būtent nurodytomis aplinkybėmis. Argumentų, paneigiančių Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimo pagrįstumą, nepateikta, todėl

nėra pagrindo daryti išvadą, kad Seimo rinkimų įstatymas buvo pažeistas.

Vyriausiajai rinkimų komisijai taip pat buvo žinoma, kad Dainavos rinkimų apylinkėje Nr. 32 buvo pažeistas dokumentų maišo antspaudas. Vyriausioji rinkimų komisija šį atvejį tyrė ir vertino. Remdamasi tuo, kad rinkimų apylinkių balsų skaičiavimo protokolai buvo surašyti iki šio įvykio ir dėl jų pastabų nebuvo, Vyriausioji rinkimų komisija konstatavo, jog dėl minėto antspaudo pažeidimo nėra pagrindo perskaičiuoti rinkimų biuletenius. Su šia Vyriausiosios rinkimų komisijos išvada negalima nesutikti.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus ir motyvus darytina išvada, kad Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas atsisakyti perskaičiuoti rinkimų biuletenius Baltijos rinkimų apygardoje Nr. 20 atitinka Seimo rinkimų įstatymą.

2. Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardoje Nr. 47 nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas.

1. Lietuvos demokratinės darbo partijos (LDDP) tarybos prezidiumo skunde nurodyta, kad Vyriausioji rinkimų komisija 1996 m. lapkričio 16 d., jų nuomone, priėmė neteisėtą sprendimą: „Netenkinti Lietuvos demokratinės darbo partijos prezidiumo ir rinkimų stebėtojų apygardoje Nr. 47 prašymų perskaičiuoti Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardos Nr. 47 rinkimų biuletenius ir panaikinti rinkimų rezultatus šioje rinkimų apygardoje.“

LDDP atstovė rinkimams Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardos Nr. 47 rinkimų komisijoje R. L. Butėnienė kreipėsi į Vyriausiąją rinkimų komisiją dėl, jos manymu, rinkimų metu padarytų pažeidimų ir prašė perskaičiuoti visų šios rinkimų apygardos apylinkių rinkimų biuletenius. Ji savo prašymą motyvavo tuo, kad apygardos rinkimų komisija perskaičiavo tik nedidelę dalį jos nurodytų rinkimų apylinkių rinkimų biuletenių ir nustatė, jog trys iš jų yra negaliojantys, nors buvo pripažinti galiojančiais kandidato į Seimo narius A. Matulo naudai. Atstovė rinkimams taip pat informavo, kad analogiškų pažeidimų buvo Pušaloto, Narteikių, Grūžių, Kalno, Valakėlių, Gulbinėnų ir kitose apylinkių rinkimų komisijose.

Apygardos rinkimų komisija atsisakė peržiūrėti visą Karsakiškio rinkimų apylinkės rinkėjų sąrašą, nors to prašė stebėtojas R. Bružis, apygardos rinkimų komisijos nariai A. Varvuolis ir G. Šlekonienė. Jie savo prašymą motyvavo tuo, kad rinkėjų sąrašė vienas rinkėjas pasirašė už kelis rinkimuose nedalyvavusius asmenis, ir tokių pažeidimų gali būti daugiau.

Išnagrinėjusi LDDP tarybos prezidiumo skundą, Vyriausioji rinkimų komisija pažymėjo: „Rinkimų apygardos komisija perskaičiavo penkių apylinkių biuletenius. Keturių apylinkių rinkimų biuletenių skaičiai sutapo su balsų skaičiavimo protokole nurodytu rinkimų biuletenių skaičiumi. Vienoje apylinkėje gavosi nedidelis biuletenių netikslumas. Apygardos rinkimų komisija atsisakė toliau tikrinti rinkimų biuletenius, kadangi rinkimų stebėtojai to neprašė.“

Beveik visose rinkimų apylinkėse pagal Seimo rinkimų įstatymo 60 straipsnį dalyvavo rinkimų stebėtojai, jie tai patvirtino savo parašais ir balsų skaičiavimo protokoluose neįrašė pastabų dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimo. Prie kai kurių rinkimų apylinkių balsų skaičiavimo protokolų yra rinkimų stebėtojų ir komisijos narių pastabos ar atskiros nuomonės. Todėl apygardos rinkimų komisija perskaičiavo rinkimų biuletenius tų rinkimų apylinkių, dėl kurių darbo buvo pareikšta vienokių ar kitokių pastabų. Prašymas perskaičiuoti visų rinkimų apygardos apylinkių rinkimų biuletenius buvo pateiktas tik paaiškėjus, kad balsavusiųjų už kandidatus į Seimo narius balsų skirtumas yra nedidelis. Kaip buvo minėta, pagal Seimo rinkimų įstatymą nedidelis balsų skirtumas savaime nėra pagrindas perskaičiuoti rinkimų biuletenius. LDDP tarybos prezidiumo skunde nepateikta kitų duomenų apie Seimo rinkimų įstatymo pažeidimus.

2. LDDP tarybos prezidiumo skunde taip pat nurodyta, kad LTV 1996 m. lapkričio 9 d. „Panoramos“ laidoje parodė kandidatą į Seimo narius V. Einorį kompromituojančią medžiagą, kuria buvo siekiama paveikti būsimojus rinkėjus. Prezidiumo manymu, dėl to buvo šiurkščiai pažeistas Seimo rinkimų įstatymo 52 straipsnis.

Seimo rinkimų įstatymo 52 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta: „Kompromituojančia kandidatą medžiaga pripažįstama tokia medžiaga, kuria siekiama paveikti rinkėjus nebalsuoti už konkretų kandidatą ir kurioje pranešama kandidatą negatyviai apibūdinanti žinia. Visuomenės informavimo priemonės paskelbta nuomonė (skirtingai nuo žinios, nuomonei netaikomi tiesos kriterijai) apie kandidatą, taip pat ir negatyvi, nėra pripažįstama kompromituojančia medžiaga ir nesuteikia kandidatui teisės reikalauti paskelbti atsakomąją nuomonę.“

LDDP tarybos prezidiumo nuomone, kompromituojančios medžiagos paskelbimas yra šiurkštus Seimo rinkimų įstatymo pažeidimas, ir tai gali būti pagrindas rinkimų rezultatus pripažinti negaliojančiais, kaip yra nustatyta Seimo rinkimų įstatymo 90 straipsnio pirmojoje dalyje.

Seimo rinkimų įstatymo 90 straipsnio pirmosios dalies normoje Vyriausiajai rinkimų komisijai yra suteikiamos plačios diskrecinės teisės dėl rinkimų rezultatų pripažinimo negaliojančiais. Šios normos nuostata „šiurkštūs šio įstatymo pažeidimai, padaryti rinkimų apylinkėje arba rinkimų apygardoje“ yra vertinamasis požymis, kurio turinį privalo nustatyti Vyriausioji rinkimų komisija atsižvelgdama į konkrečias aplinkybes, pavyzdžiui: koks šio įstatymo straipsnis buvo pažeistas, koks pažeidimo pobūdis, kas pažeidimą padarė, kokias pasekmes tai galėjo sukelti arba sukėlė ir kt. Tik Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatytų aplinkybių visuma kiekvienu atveju duoda pagrindo spręsti, ar pažeidimas laikytinas šiurkščiu.

Nustačius, kad pažeidimas yra šiurkštus, reikia įvertinti, ar tai „turėjo lemiamos įtakos rinkimų rezultatams“. Tai taip pat yra Vyriausiosios rinkimų komisijos konstatuotų aplinkybių vertinimo dalykas.

Nustačius, kad Seimo rinkimų įstatymo pažeidimai buvo šiurkštūs ir turėjo lemiamos įtakos rinkimų rezultatams, Vyriausiajai rinkimų komisijai suteikiama teisė pripažinti rinkimų rezultatus negaliojančiais. Vertinant tokią Seimo rinkimų įstatymo 90 straipsnio pirmosios dalies normos redakciją yra prielaidų daryti išvadą, kad ši norma ne visai užtikrina visapusišką teisinį reguliavimą sprendžiant rinkimų procese iškilusius konfliktus.

Vyriausiosios rinkimų komisijos atstovai Konstitucinio Teismo posėdyje nurodė, jog Vyriausioji rinkimų komisija įvertino 1996 m. lapkričio 9 d., t. y. tada, kai pagal Seimo rinkimų įstatymo 55 straipsnį rinkimų agitacija buvo draudžiama, LTV „Panoramos“ laidoje parodytą siužetą ir nusprendė, kad tai nėra šiurkštus Seimo rinkimų įstatymo pažeidimas.

Teisminio nagrinėjimo metu Vyriausiosios rinkimų komisijos atstovai nurodė ir kitas aplinkybes, kurios turėjo reikšmės sprendžiant klausimą, ar LTV „Panoramos“ laidoje parodytas siužetas turėjo lemiamos įtakos rinkimų rezultatams (duomenys apie balsavimą paštu ir kt.). Vyriausioji rinkimų komisija nenustatė, kad šis siužetas turėjo lemiamos įtakos rinkimų rezultatams.

Pažymėtina, jog Seimo rinkimų įstatymas nenumato pakankamų teisinių garantijų, užkertančių kelią skelbti kompromituojančią medžiagą rinkimų agitacijos draudimo metu.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus ir motyvus darytina išvada, kad Vyriausiosios rinkimų komisijos 1996 m. lapkričio 16 d. sprendimas atsisakyti perskaičiuoti Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardos Nr. 47 rinkimų biuletenius ir panaikinti šios apygardos rinkimų rezultatus atitinka Seimo rinkimų įstatymą.

3. Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas, pagal Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko skundą.

Atsižvelgdamas į Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko K. J. Jociaus 1996 m. lapkričio 18 d. skundą, Respublikos Prezidentas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su paklausimu dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimų. Skunde nurodoma, jog Vyriausiajai rinkimų komisijai paskelbus oficialius rinkimų rezultatus paaiškėjo, kad nebuvo atsižvelgta į ankstesnius Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko skundus ir juose nurodytus šiurkščius Seimo rinkimų įstatymo pažeidimus.

Pažymėtina, kad Vyriausioji rinkimų komisija svarstė Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos 1996 m. spalio 16 d. viešą pareiškimą ir 1996 m. spalio 24 d. pareiškimą. Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimai įstatymų nustatyta tvarka apskūsti nebuvo.

1996 m. lapkričio 17 d. Vyriausioji rinkimų komisija paskelbė galutinius Seimo narių rinkimų rezultatus. Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko 1996 m. lapkričio 18 d. skunde nurodoma, jog paskelbus oficialius rinkimų rezultatus tapo aišku, kad nebuvo atsižvelgta į

ankstesnius šios organizacijos skundus ir juose nurodytus šiurkščius Seimo rinkimų įstatymo pažeidimus. Tačiau Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininkas nesikreipė į Vyriausiąją rinkimų komisiją dėl oficialių rinkimų rezultatų, todėl jokie jo skundo Vyriausioji rinkimų komisija nenagrinėjo.

Seimo rinkimų įstatymo 94 straipsnio antroje dalyje yra nustatyta, kad Konstitucinis Teismas tiria ir vertina Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimą arba jos atsisakymą nagrinėti skundus dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimų tais atvejais, kai sprendimai buvo priimti ar kita komisijos veika buvo padaryta pasibaigus balsavimui. Skunde, į kurį atsižvelgdamas Respublikos Prezidentas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su paklausimu dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimų, nenurodomas konkretus Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas ar veiksmas. Kadangi nėra nagrinėjimo dalyko, t. y. konkretaus Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimo ar jos atsisakymo nagrinėti skundą, pradėta teiseną pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 80 straipsnio antrąją dalį šioje bylos dalyje nutrauktina.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 80 straipsnio antrąja dalimi, Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

Pradėtą teiseną dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas, pagal Lietuvos socialinio teisingumo sąjungos pirmininko skundą nutraukti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 105 straipsnio trečiąja dalimi, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 73 straipsnio pirmąja dalimi, Konstitucinis Teismas

teikia išvadą:

1. Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimai dėl Baltijos rinkimų apygardos Nr. 20 rinkimų rezultatų atitinka Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymą.

2. Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimai dėl Pasvalio–Panevėžio rinkimų apygardos Nr. 47 rinkimų rezultatų atitinka Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymą.

Ši Konstitucinio Teismo išvada yra galutinė ir neskundžiama.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Jarašiūnas

Zigmas Levickis

Augustinas Normantas

Vladas Pavilonis

Jonas Prapiestis

Pranas Vytautas Rasimavičius

Teodora Staugaitienė

Juozas Žilys